

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НЫЗАМЫ

ИСБИЛЕРМЕНЛИК ЖУМЫСЫ ЕРКИНЛИГИНИҢ КЕПИЛЛИКЛЕРИ ҰАҚҚЫНДА

(жаңа редакция)

Бул редакция 28.12.2012-ж. 147/XI-санлы ҚР Нызамы менен тастыйықланған

I-БАП. УЛЫҰМА РЕЖЕЛЕР

1-статья. Нызамның тийкарғы ұазыйпалары

Усы Нызамның тийкарғы ұазыйпалары пуқаралардың исбилерменлик жумысына еркин қатнасыуы ҳәм қызығыушылығы ушын кепилликлер ҳәмде шараятлар жаратыудан, олардың искерлик белсендилигин асырыудан, сондай-ақ исбилерменлик жумыс субъектлериниң ҳуқықлары ҳәм нызамлы мәплерин қорғаудан ибарат.

2-статья. Исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққында нызамшылық

Исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққында нызамшылық усы Нызам ҳәм басқада нызам актлеринен ибарат.

Коммерциялық емес шөлкемлерге усы Нызам олардың жумысының өз түрине қарай исбилерменликтен ибарат болған бөлегине қолланылады.

Сырт ел инвестициялары қатнасындағы кәрханалар болған исбилерменлик жумысы субъектлери ҳуқықларының кепилликлери ҳәм усы ҳуқықларды қорғау илажлары менен байланыслы қатнасықлар сырт ел инвесторлары ҳуқықларының кепилликлери ҳәм усы ҳуқықларды қорғау илажлары ҳаққындағы нызамшылық пенен де мууапықластырылады.

Егер Өзбекстан Республикасының халықаралық шәрtnамасында Қарақалпақстан Республикасының исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққындағы нызамшылығында нәзерде тутылғанынан басқаша қәделер белгиленген болса, халықаралық шәрtnаманың қәделери қолланылады.

3-статья. Исбилерменлик жумысы түсиниги

Исбилерменлик жумысы - исбилерменлик жумысы субъектлери тәрeпинен нызамшылыққа мууапық әмелге асырылатуғын, өзи тәуекел етип ҳәм өз мүлклик жууапкершилиги астында дәрәмат (пайда) алыуға қаратылған инталы жумыс.

4-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери (исбилерменлик субъектлери)- бул белгиленген тәртипте мәмлекетлик дизимнен өткөн хэм исбилерменлик жумысын әмелге асырып атырған юридикалық хэм физикалық шахслар болып табылады.

Мәмлекетлик уйымлар (нызамшылықта нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди), олардың лаўазымлы шахслары, сондай-ақ, исбилерменлик жумысы менен шуғылланыўы нызамшылықта қадаған етилген басқа да шахслар исбилерменлик жумысының субъектлери болыўы мүмкин емес.

5-статья. Киши исбилерменлик субъектлери

Киши исбилерменлик субъектлери төмендегилер болып табылады:

жеке тәртиптеги исбилерменлер;

өндириллик тараўларда ислеўши хызметкерлердиң орташа бир жыллық саны жигирма адамнан аспайтуғын, хызмет көрсетиў саласындағы хэм басқа да өндириллик емес тараўларда ислеўши хызметкерлердиң орташа бир жыллық саны он адамнан аспайтуғын, көтере саўда, усақлап сатыў хэм жәмийетлик аўқатланыў салаларында ислеўши хызметкерлердиң орташа бир жыллық саны бес адамнан аспайтуғын микрофирмалар;

төмендеги тараўлардағы:

жеңил хэм азық-аўқат санаатындағы, металлды қайта ислеў хэм әсбап соғыў, ағашты қайта ислеў, мебель санааты хэм қурылыс материаллары санаатында сондай-ақ, нызамшылықта нәзерде тутылған басқа да өндириллик-санаат салаларында ислеўши хызметкерлердиң орташа бир жыллық саны жүз адамнан аспайтуғын;

машина қурыў, металлургия, жанылғы-энергетика хэм химия санааты, аўыл хожалығы өнимлерин ислеп шығарыў хэм қайта ислеў, қурылыс хэмде нызамшылықта нәзерде тутылған басқа да санаатлық-өндириллик салаларында ислеўши хызметкердиң орташа бир жыллық саны елиў адамнан аспайтуғын;

илим, илимий хызмет көрсетиў, транспорт, байланыс, хызмет көрсетиў салалары (қамсызландырыў компанияларынан басқа) саўда хэм жәмийетлик аўқатланыў хэм басқа да өндириллик емес салаларда ислеўши хызметкерлердиң орташа бир жыллық саны жигирма бес адамнан аспайтуғын киши кәрханалар.

Киши исбилерменлик субъектлери хызметкерлериниң орташа бир жыллық саны нызамшылықта белгиленген тәртипте анықланады. Бунда орынласлық, кесип алып ислеў шәртнамалары хэм пуқаралық-хуқықый характердеги басқа да шәртнамалар бойынша жумысқа қабыл етилген хызметкерлердиң, сондай-ақ унитар (сыңар) кәрханаларда, ўәкилханалар хэм филиалларда ислеўшилердиң саны да есапқа алынады.

Жумыстың бир неше түрин әмелге асырыўшы (көп тармақлы) юридикалық хэм физикалық шахслар бир жыллық айланыс көлеминде үлеси ең көп болған жумыс түри критерийлери бойынша киши исбилерменлик субъектлерине киреди.

Киши исбилерменлик субъектлери ушын нызамшылықта нәзерде тутылған жеңилликлер, преференциялар, кепилликлер хәм хуқықлар жоқарыда атап өтилген коммерциялық шөлкемлерге олар тәрeпинен ўәкилликли шөлкемлерге (мәмлекетлик салық, бажыхана хызмети уйымлары, мәмлекетлик статистика уйымлары, банклер хәм басқаларға) жеңилликлер, преференциялар, кепилликлер хәм хуқықлар өзгешелигинен келип шығып, олар киши исбилерменлик субъекти екенлиги хаққында хабарнаманы усынған халда исленген мүрәжатлар тийкарында бериледи. Хабарнаманың дурыслығы ушын жуўапкерлик хабарнаманы усынған исбилерменлик субъектлерге жүкленеди.

Микрофирма хәм киши кәрхана хызметкерлериниң белгиленген орташа жыллық санын асырып жиберген жағдайда, хызметкерлер санын асырып жиберийге жол қойылған дәўир ушын олар нызамшылықта нәзерде тутылған жеңилликлер, преференциялар, кепилликлер хәм хуқықлардан айырылады. Бул қағыйда төмендеги жағдайларда қолланылмайды:

микрофирма хәм киши кәрхана Қарақалпақстан Республикасы кәсип-өнер колледжлери, академиялық лицейлериниң хәм жоқары оқыў орынларының питкерийшилери менен мийнет шәртнамаларын дүзгенде, бәнт болған хызметкерлердиң белгиленген орташа жыллық саны көби менен 20 процентке асатуғын болса. Хызметкерлер санының асырылыўына Қарақалпақстан Республикасы кәсип-өнер колледжлериниң, академиялық лицейлердиң хәм жоқары оқыў орынларының питкерийшилери оқыўды тамамлаған күнинен баслап үш жылдан артық ўақыт өтпеген жағдайда жол қойылады;

киши кәрхана өз ўийнде ислеп атырған пуқаралар (касанашылар) менен мийнет шәртнамаларын дүзген жағдайда, бәнт болған хызметкерлердиң белгиленген орташа жыллық саны көби менен 30 процент асырылғанда.

6-статья. Жеке тәртиптеги исбилерменлик

Жеке тәртиптеги исбилерменлик-юримикалық шахсты дүзбеген халда физикалық шахс (жеке тәртиптеги исбилермен) тәрeпинен исбилерменлик жумысының әмелге асырылыўы.

Жеке тәртиптеги исбилерменлик жеке тәртиптеги исбилермен тәрeпинен фәрeзсиз, хызметкерлерди жаллаўға хуқықсыз, мүлк хуқықы тийкарында өзине тийисли болған мүлкке ийелик етий хәм (ямаса) оннан пайдаланыўға жол қоятуғын басқа да нәрселик хуқық арқалы өзине тийисли болған мүлк негизинде фәрeзсиз рәўиште әмелге асырылады.

Өнерментшилик жумысын әмелге асырып атырған жеке тәртиптеги исбилерменлер товарлар таярлаў (жумысларды орынлаў, хызмет көрсетий) ушын ең көби бес шәкиртти оларға тийислисинше хақы төлеген халда тартыйға хақылы.

Жеке тәртиптеги исбилермен өз атынан исбилерменлик жумысы менен шуғылланады, хуқық хәм миннетлемелерди алады хәм әмелге асырады. Физикалық шахс өз исбилерменлик жумысы менен байланыслы келисимлер

дүзип атырғанда, жеке тәртиптеги исбилермен сыпатында ҳәрекет етип атырғанлығын, егер бул келисимлерди дүзиў жағдайының өзинен анық түсиникли болмаса, көрсетиўи керек. Бундай еслетпениң болмаўы жеке тәртиптеги исбилерменди өз миннетлемелери бойынша жуўапкершиликтен азат етпейди.

Жеке тәртиптеги исбилермен өз жумысын әмелге асырып атырғанда жеке ис ҳужжетлери бланкларынан, мөр, штамплардан пайдаланыўға ҳақылы, олардың текстлери усы шахс жеке тәртиптеги исбилермен екенлиги ҳаққында дерек бериўи тийис.

Жеке тәртиптеги исбилерменликти әмелге асырыў ушын ерли-зайыплылардың бири ерли-зайыптың улыўма биргеликтеги мүлкинен пайдаланатуғын жағдайларда, егер нызамда, неке шәрtnамасында ямаса ерли-зайып арасындағы басқа келисимде өзгеше қәде нәзерде тутылған болмаса, ериниң (ҳаялының) разылығы талап етиледи.

7-статья. Физикалық шахслардың юридикалық шахсты дүзбеген халдағы биргеликтеги исбилерменлик жумысы

Физикалық шахслар юридикалық шахс дүзбеген ҳалда биргеликтеги исбилерменлик жумысын шаңарақ исбилерменлиги, әпиўайы ширкет ҳәм дийқан хожалығы түрлеринде әмелге асырыўы мүмкин.

Физикалық шахслар жеке тәртиптеги исбилерменлер сыпатында мәмлекетлик дизимнен өткеннен кейин ғана биргеликтеги исбилерменлик жумысын әмелге асырыў ушын дүзилетуғын әпиўайы ширкет шәрtnамасының тәреплери болыўы мүмкин.

Шаңарақ исбилерменлигиниң әмелге асырылыўы, әпиўайы ширкет ҳәм дийқан хожалығы дүзилиўи, жумыс алып барыўы ҳәм жумысының тоқтатылыўы менен байланыслы қатнасықлар нызамшылық пенен муўапықластырылады.

8-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң хуқықлары

Исбилерменлик жумысы субъектлери төмендегилерге ҳақылы:

нызамшылықта қадаған етилмеген ҳәр қандай жумысты әмелге асырыўға;

юридикалық шахс болған басқа да исбилерменлик субъектлериниң шөлкемлестириўшилери (қатнасыўшылары) болыўға;

меншик хуқықы тийкарында өзине тийисли болған мүлкке ийелик етиўге, оннан пайдаланыўға ҳәм оған бийлик етиўге;

өз жумысы бағдарларын, товарлар (жумыслар, хызметлер) жеткерип бериўшилери ҳәм өз товарларының (жумысларының, хызметлериниң) тутыныўшыларын ғәрезсиз рәўиште таңлаўға;

исбилерменликтен шекленбеген муғдарда дәрәмат (пайда) алыўға, буннан товарлар (жумыслар, хызметлер) базарында үстем статусты ийелеп турған исбилерменлик жумысы субъектлери буған кирмейди;

өз товарларын (жұмыстарын, қызметлерін), өндірісші шығындыларды базар конъюнктурасынан келип шығып, ғәрезсіз рәуиште белгиленетуғын бақалар хәм тарифлер бойынша ямаса шәртнама тийкарында сатыў, нызамшылықта нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди;

барлық өндірісші шығындардың орны қапланып, салықлар хәм басқа да мәжбүрий төлемлер төленгеннен кейин қалған дәрәматқа (пайдаға) еркин бийлик етиўге, суд тәртибиндеги мәжбүрий өндириў жағдайлары буған кирмейди;

кредитлер алыўға, басқа да юридикалық хәм физикалық шахслардың ақша қаржыларын хәм басқа да мүлкин шәртнама шәртлери тийкарында тартыўға, соның ишинде имаратларды, қурылмаларды, үскенелерди хәм басқа да мүлкти алыўға хәм (ямаса) бийпул, ижараға (лизингге) алыўға хәм оларды исбилерменлик жұмысын әмелге асырыўға бағдарлаўға;

белгиленген тәртипте сыртқы экономикалық жұмысты әмелге асырыў.

Исбилерменлик жұмысы субъектлери нызамшылыққа муўапық басқа хуқықларға да ийе болыўы мүмкин.

9-статья. Исбилерменлик жұмысы субъектлериниң миннетлери

Исбилерменлик жұмысы субъектлери:

өзлери дүзген шәртнамалардан келип шығатуғын миннетлерди орынлаўы;

салықлар хәм басқа да мәжбүрий төлемлерди төлеўи;

мийнет шәртнамасы (контракт) бойынша ислеп атырған шахслардың мийнет хәқысын нызамшылықта Мийнетке хәқы төлеўдин бирден-бир тариф сеткасының биринши разряды бойынша белгиленген муғдардан аз болмаған муғдарда белгилеўи, олар менен өз ўақтында есапласыўы, сондай-ақ жұмыс бериўши сыпатында өз пуқаралық жуўапкершилигин қамсыздандырыўы; *(ҚР ЖК 27.06.2014-ж. 209/XV-санлы Қарарына тийкар өзгерислер киритилген)*

қәўипсизлик, экология, санитария, гигиена хәм мийнетти қорғаў талапларына бойсыныўы;

бәсекилик хәққындағы хәм тутыныўшылардың хуқықларын қорғаў хәққындағы нызамшылық талапларына бойсыныўы;

реализация етилетуғын өнимлер хәм хызметлер ушын сертификатларға ийе болыўы;

почталық мәкан жайы хәм басқа да реквизиитлер өзгергенлиги хәққында тийисли мәмлекетлик уйымларды өз ўақтында хабардар етиўи;

бухгалтерия, жылдам хәм статистикалық есабын нызамшылық талапларына муўапық жүргизиўи;

өз жұмысы туўралы есабатларды тийисли уйымларға белгиленген тәртипте хәм мүддетлерде тапсырыўы шәрт.

Исбилерменлик жұмысы субъектлери нызамшылыққа муўапық басқа да миннетлерди өз мойнына алыўы мүмкин.

10-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң бирлеспелери

Исбилерменлик субъектлери өз жумысын муўапықластырыў, сондай-ақ, өз хуқықларын ҳәм мәплерин билдириў ҳәм қорғаў мақсетинде коммерциялық емес шөлкемлер болған бирлеспелерге (аўқамларға) ҳәм басқа да бирлеспелерге бирлесиўи мүмкин.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң бирлеспелерин дүзиў, олардың жумыс жүргизиў, қайта шөлкемлестирилиўи ҳәм сапластырылыўи менен байланыслы мүнәсибетлер нызамшылық пенен муўапықластырылады.

11-статья. Исбилерменлик жумысы субъекти хуқықларының үстинлиги

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң мәмлекетлик уйымлар, соның ишинде хуқық қорғаў ҳәм қадағалаўшы уйымлар, сондай-ақ, банклар менен өз-ара қатнасықларында исбилерменлик жумысы субъекти хуқықларының үстинлиги принципи ҳәрекет етип, оған муўапық нызамшылықта исбилерменлик жумысын әмелге асырыўға байланыслы жүзеге келетуғын, сапластырылып болмайтуғын барлық қарама-қарсылықлар ҳәм анықсызлықлар исбилерменлик жумысы субъектиниң пайдасына талқыланады.

12-статья. Инсапсыз бәсекиликке жол қойылмаўы

Исбилерменлик субъектлериниң исбилерменлик жумысын әмелге асырыўда абзаллықлар алыўға қаратылған, нызамшылыққа, ис айланысы қағыйдаларына қайшы болған ҳәм басқа исбилерменлик субъектлери болған бәсекилеслерге зыян келтиретуғын ямаса зыян келтириўи мүмкин болған яки олардың исшеңлик абыройына зыян келтиретуғын ямаса зыян келтириўи мүмкин болған ҳәрекетлерине жол қойылмайды.

II-БАП. ИСБИЛЕРМЕНЛИК ЖУМЫСЫН ӘМЕЛГЕ АСЫРЫЎ ТИЙКАРЛАРЫ

13-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлерин мәмлекетлик дизимнен өткерий

Исбилерменлик жумысы субъектлерин мәмлекетлик дизимнен өткерий тийисли мәмлекетлик уйым тәрәпинен «бир айна» принципи бойынша ҳәм әдетте, хабардар етиў тийкарында, нызамшылықта белгиленген тәртипте әмелге асырылады.

Дизимнен өткерийүши уйымлар арза бериўшини исбилерменлик жумысы субъекти сыпатында мәмлекетлик дизимнен өткерийүден оны шөлкемлестириў мақсетке муўапық емес деген себеплер менен бас тартыўға ямаса оған нызамшылықта нәзерде тутылмаған қосымша талапларды белгилеўге ҳақылы емес.

Арза бериуішени исбилерменлик жұмысы субъекти сыпатында мәмлекетлик дизимнен өткеріуден бас тартыу, сондай-ақ, мәмлекетлик дизимнен өткеріу мүддетлерин бузғанлығы үстинен судқа шағым етилиуі мүмкин. Дизимнен өткеріуши уйымның шешими, сондай-ақ, усы уйымның лауазымлы шахсларының хәрекетлери (хәрекетсизлиги) суд тәрәпинен ыызамсыз деп табылған жағдайда, олар арза бериуішиге дизимнен өткеріуден бас тартқанлығы ямаса дизимнен өткеріу мүддетин бузғанлығы себепли келтирилген зыянның орнын қаплайды хәм руұхый зыян ушын компенсация төлейди.

14-статья. Исбилерменлик жұмысының айырым түрлерин лицензиялау

Лицензияланыуы шәрт болған исбилерменлик жұмысының түрлери ыызам актлери менен белгиленеди.

Исбилерменлик жұмысының айырым түрлерин лицензиялау тәртиби Қарақалпақстан Республикасы Министрлер Кеңеси тәрәпинен белгиленеди, ыызамда нәзерде татылған жағдайлар буған кирмейди.

15-статья. Исбилерменлик жұмысының мүлклик тийкары

Исбилерменлик жұмысы исбилерменлик субъектлерине өз мүлки тийкарында хәм (ямаса) тартылған мүлк тийкарында әмелге асырылыуы мүмкин.

Исбилерменлик субъектлери исбилерменлик жұмысын әмелге асыруға тийкар хәм қурал болған мүлк, соның ишинде мүлклик хуқықлар ыызамшылықта нәзерде татылған тәртипте хуқықлардың белгилениуі, өзгертилиуі хәм бийкарланыуы менен байланыслы алыу-сатыу, гиреу, ижара хәм басқа келисимлер объекти болыуы мүмкин.

16-статья. Исбилерменлик жұмысы субъектлерин кредитлеу хәм қамсыздандыру

Исбилерменлик жұмысы субъектлерин кредитлеу ыызамшылықта белгиленген тәртипте әмелге асырылады.

Исбилерменлик жұмысы субъектине кредит берилип атырғанда банк мәкемелери, басқа кредит ямаса қамсыздандыру шөлкемлери кепил болыуы мүмкин. Төлеуге уқыплы юридикалық хәм физикалық шахслар, сондай-ақ пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымлары ыызамшылықта белгиленген тәртипте кепил болыуы мүмкин.

Исбилерменлик жұмысы субъекти кредит шәртнамалары бойынша миннетлемелердің орынланыуын тәмийинлеу қуралы сыпатында өз мүлкинен, соның ишинде затлары хәм мүлклик хуқықларының, ыызамда белгиленген жағдайлар буған кирмейди, сондай-ақ өзи алған кредитти төлей алмау қәўпин қамсыздандыру хәққындағы қамсыздандыру полисинен пайдаланыуы мүмкин.

Исбилерменлик субъектлери ыызам актлеринде нәзерде татылған жағдайларда жеңилликли кредитлениу хуқықына ийе.

Исбилерменлик жумысы субъектлерин қамсыздандырыў, қамсыздандырыў шөлкемлери тәрeпинен нызамшылықта ҳәм шәртнамада белгиленген тәртипте әмелге асырылады.

17-статья. Есап ҳәм есабат

Исбилерменлик жумысы субъектлери есап ҳәм есабатты нызамшылыққа муўапық жүргизеди. Есабат исбилерменлик субъектиниң қәлеўине қарай қағазда ҳәм (ямаса) электрон формада таярланыўы мүмкин. Исбилерменлик субъектлериниң электрон формада усынылған есабаты исбилерменлик субъектиниң электрон цифралы имзасы менен тастыйықланады. Мәмлекет исбилерменлик субъектлери тәрeпинен электрон формада есап жүргизилиўин программалық тәмийинлеўди жеңилликли шәртлерде ямаса бийпул тарқатыў арқалы хошаметлейди.

Киши исбилерменлик субъектлери тек ғана мәмлекетлик статистика уйымлары ҳәм мәмлекетлик салық хызмети уйымларына, жеке тәртиптеги исбилерменлер болса, мәмлекетлик салық хызмети уйымларына белгиленген түрде есабат тапсырады.

Мәмлекетлик басқарыў уйымлары тәрeпинен исбилерменлик субъектлери ушын нызамшылықта нәзерде тутылмаған қосымша есабат түрлерин белгилеў қадаған етиледи.

III-БАП ИСБИЛЕРМЕНЛИК ЖУМЫСЫ СУБЪЕКТЛЕРИ ХУҚЫҚЛАРЫНЫҢ КЕПИЛЛИКЛЕРИ

18-статья. Исбилерменлик жумысы еркинлигиниң конституциялық кепилликлери

Мәмлекет экономикалық жумыс, исбилерменлик еркинлигин, барлық меншик түрлериниң тең хуқықлығына ҳәм хуқықый тәрeптен тендей қорғалыўына кепиллик береди.

Жеке меншик, басқа меншик түрлери менен бир қатарда, қол қатылмайды ҳәм мәмлекет тәрeпинен қорғалады.

Исбилерменлик субъекти өз мүлкине қәлегенинше ийелик етеди, оннан пайдаланады ҳәм оған бийлик етеди.

Исбилерменлерге өз хуқықларын ҳәм еркинликлерин суд арқалы қорғаў, мәмлекетлик уйымлар, жәмийетлик бирлеспелердиң нызамсыз шешимлери, олардың лаўазымлы шахсларының хәрекетлери (хәрекетсизлиги) үстинен судқа шағым етиў хуқықына кепиллик бериледи.

19-статья. Исбилерменлик субъектлериниң ыызамшылықта қадаған етилмеген ҳәр қандай жумысты әмелге асырыў еркинлиги кепилликлери

Исбилерменлик субъектлери ыызамшылықта қадаған етилмеген ҳәр қандай жумысты әмелге асырыўға ҳақылы.

Юридикалық шахс болған исбилерменлик жумыс субъектлериниң шөлкемлестириўшилери шөлкемлестириў ҳужжетлеринде жумыстың тийкарғы түрлерин санап өтиў менен шеклениўге ҳақылы. Юридикалық шахс болған исбилерменлик жумыс субъектлери шөлкемлестириў ҳужжетлеринде көрсетилмеген ҳәр қандай жумыс түри менен де шуғылланыўы мүмкин.

Жеке тәртиптеги исбилерменлер шуғылланыўы мүмкин болған жумыс түрлери Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети тәрәпинен белгиленеди.

20-статья. Исбилерменлик субъектлериниң өз товарлары (жумыслары, хызметлери) ҳәм дәрәматларына (пайдаларына) бийлик етиў еркинлиги кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери өзлери ислеп шығаратуғын товарлардың (атқарған жумыслары, көрсетилген хызметлердиң) ҳәмде оларды сатыўдан алған дәрәматларының (пайдаларының) меншик ийеси болып табылады.

Исбилерменлик жумысы субъектлери барлық өндирислик қәрежетлери қапланып, салықлар ҳәм басқа да мәжбүрий төлемлер төленгеннен кейин қалған дәрәматты (пайданы) өз қәлеўи бойынша пайдаланады, суд тәртибиндеги мәжбүрий өндириў ҳаллары буған кирмейди.

21-статья. Ақша қаржыларына бийлик етиў кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери өз ақша қаржыларына ғәрезсиз рәўиште бийлик етеди.

Банк ямаса басқада кредит шөлкеми исбилерменлик жумысы субъектлериниң банк есап бетинде (есап бетинде) бар болған ақша қаржыларынан, есап бетине талаплар қойылғанда қаржылардың бар болыўын ҳәм исбилерменлик жумысы субъектлериниң усы қаржыларға есап бетинде турған суммалар шеңберинде тосқынлықсыз бийлик етиў ҳуқықына кепиллик берген ҳалда пайдаланыўы мүмкин.

Егер ыызамда ямаса шәртнамада басқаша мүддетлер нәзерде тутылған болмаса, банк ямаса басқа кредит шөлкеми исбилерменлик жумысы субъектиниң есап бетине келип түскен ақша қаржыларын тийисли төлем ҳужжети банке келип түскен күнниң ертеңинен кешиктирмей усы есап бетине киргизип қойыўы, исбилерменлик жумысы субъектиниң тапсырмасы бойынша есап бетинен ақша қаржыларын бериўи ямаса өткериўи шәрт. Есап бети бойынша операциялардың белгиленген мүддетлери бузылған жағдайда, банк ямаса басқада кредит шөлкеми

исбилерменлик жумысы субъектине ыызам хўжетлеринде нэзерде тутылған тэртипте хэм мүддетлерде процентлер төлейди.

Егер шэртнамада басқаша тэртип нэзерде тутылмаған болса, банк ямаса басқада кредит шөлкеми есап бетинде турған ақша қаржыларынан пайдаланғанлығы ушын исбилерменлик жумысы субъектине процентлер төлейди, процентлердиң суммасы оның есап бетине киргизип қойылады.

Мәмлекетлик уйымлар, банклар ямаса басқада кредит шөлкемлерин исбилерменлик жумысы субъектлерине ақша қаржыларынан пайдаланыў бағдарларын белгилеп берийў хэм қадағалаўға және ақша қаржыларына өз ықтыярына қарай бийлик етиў бойынша хуқықларын ыызамда ямаса банк есап бети шэртнамасында нэзерде тутылмаған басқа шеклеўлерди белгилеўге хақылы емес.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң оларға хызмет көрсетиўши банклардағы есап бетлериндеги қаржылары ыызамшылықта белгиленген тэртипте нақ ақша түринде алыныўы мүмкин.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң банк есап бетинде ақша қаржылары бары-жоғы хаққында мағлыўмат талап етип алыў, сондай-ақ, бундай мағлыўматлардың банклар тэрепинен усынылыўы қадаған етиледи, ыызамда нэзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

22-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң сыртқы экономикалық жумыс еркинлиги кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери ыызамшылыққа муўапық сыртқы экономикалық жумысты фэрезсиз түрде әмелге асырады.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң мәмлекетлик дизимнен өткерилгенлиги валюта есап бетлерин ашыў хэм сыртқы экономикалық жумысты әмелге асырыў ушын тийкар болады. Товарларды импорт етиўши жеке тэртиптеги исбилерменлер ушын олардың сыртқы экономикалық байланыслар қатнасыўшысы сыпатында дизимнен өткерилгенлиги де сыртқы экономикалық жумысты әмелге асырыў ушын тийкар болады.

23-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң меншик хуқықы хэм басқа да затлық хуқықларының кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери мүлкине қол қатылмайды хэм ыызам менен қорғалады.

Исбилерменлик жумысы субъекти меншик хуқықы тийкарында өзине тийисли болған мүлке қатнаслы ыызамға қайшы келмейтуғын хэр қандай хэрекетлерди орынлаўға хақылы. Бунда исбилерменлик жумысы субъектиниң өз меншик хуқықларын әмелге асырыўы басқа шахслардың хуқықларын бузбаўы хэм ыызам менен қорғалатуғын мәплерине зыян келтирмеўи керек. Исбилерменлик жумысы субъекти ыызамшылықта нэзерде тутылған жағдайларда, шэртлерде хэм

шеңберде басқа шахслар оның мүлкінен шекленген тәрізде пайдаланыуына жол қойыуы шәрт.

Исбилерменлик жұмысы субъектинен мүлкти алып қойыуға, оның басқа затлық хуқықларын бийкар етиуге, сондай-ақ оларды шеклеуге жол қойылмайды, нызамда нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

Исбилерменлик жұмысы субъекти басқа шахстың нызамсыз ийелигинде болған өз мүлкін талап етип алыуға, сондай-ақ, өз меншик хуқықының хәр қандай бузылыуы, егер бундай хуқықбузарлық ийелик етиуден айырыуға байланыслы болмасада, сапластырылыуын талап етиуге хақылы.

Меншик хуқықын бийкарлайтуғын нызам хуажети қабыл етилген жағдайда, усы хуажетти қабыл етиу нәтийжесинде мүлктин меншик ийеси болған исбилерменлик субъектине келтирилген зыянның орны, соның ишинде мүлктин баҳасы мәмлекет тәрепинен қапланады. Зыянның орнын өтеуге байланыслы тартыслар суд тәрепинен шешиледи.

Меншик хуқықы бийкар етилгенде алып қойылатуғын мүлктин баҳасы, егер нызам хуажетлеринде басқаша қағыйда белгиленбеген болса, меншик хуқықы бийкар етилген пайыттағы жағдайға қарай баҳалаушы шөлкем тәрепинен белгиленеди.

Исбилерменлик жұмысы субъектлеринин затлық хуқықлары нызамларда нәзерде тутылған тәртипте қорғалады.

24-статья. Фермер хожалықларының жер участкаларынан пайдаланыу хуқықы кепилликлери

Фермер хожалығын жүргизиу үшін жер участкалары елиу жылға дейин болған, бирақ отыз жылдан кем болмаған мүддетке ашық таңлау тийкарында ижараға бериледи.

Фермер хожалығын жүргизиу үшін жер участкасын алыуда фермер хожалығы шөлкемлестирилип атырған жерде жасаушы шахслар артықмашылықлы хуқықтан пайдаланады.

Жер участкасының өлшемлери хәм шегаралары тек ғана фермер хожалығы баслығының келисими менен өзгертилиуи мүмкин.

Жер участкасы ямаса оның бир бөлегин алып қойыуға тек ғана жер хаққындағы нызамшылықта нәзерде тутылған жағдайларда хәм тәртипте жол қойылады.

Жер участкасының ижара шәртнамасы келисимине мууапық, тәреплер келисимге ериспеген жағдайда суд тәрепинен өзгертилиуи ямаса бийкар етилиуи мүмкин. Фермер хожалықлары менен дүзилген жер участкаларының ижара шәртнамаларын өзгертиу ямаса бийкар етиу тийкарлары нызам хуажетлеринде белгиленеди.

Фермер хожалығы сапластырылған жағдайда оны жүргизиў ушын берилген жер участкаларының ижара шәртнамасы нызамшылықта белгиленген тәртипте бийкарланыўы тийис.

25-статья. Дийқан хожалықларының жер участкаларынан пайдаланыў хуқықы кепилликлери

Дийқан хожалығының жерге ийелик етиў ҳәм жерден пайдаланыў тараўындағы хуқықлары ҳәм миннетлери нызам актлери менен белгиленеди.

Дийқан хожалығына берилген үй қапталы жер участкасы бөлинбейди.

Үй қапталы жер участкасының өлшемлери ҳәм шегарасы тек дийқан хожалығы баслығының келисими менен ғана өзгертилиўи мүмкин.

Дийқан хожалығының жер участкасын алып қойыўға нызамда нәзерде тутылған жағдайларда тек ғана басқа тендей бақаға ийе жер участкасы берилип, тереклер, бузылып атырған имаратлар ҳәм қурылмалардың бақасы ямаса оларды басқа орынға көшириў яки басқа имаратлар ҳәм қурылмалар қурыў бақасы қапланғаннан ҳәм басқа барлық зыянның орны, (соның ишинде қолдан жиберилген пайда) нызамшылықта белгиленген тәртипте толық көлемде қапланғаннан кейин жол қойылады.

26-статья. Исбилерменлик субъектлериниң бақалы қағазлар базарына шийки зат, товарлар ҳәм хызметлер базарларына еркин кириў кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери бақалы қағазлар базарына шийки зат, товарлар ҳәм хызметлер базарларына еркин кириўде, сондай-ақ, мәмлекеттиң зәрүрликлери ушын айырым товар түрлерин жеткерип бериўге қатнасыўда, жумысларды орынлаў ҳәм хызметлер көрсетиўде тең имканиятларға ийе. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң бақалы қағазлар базарына шийки зат, товарлар ҳәм хызметлер базарына кириў еркинлиги мәмлекетлик уйымлар, сондай-ақ олардың лаўазымлы шахслары тәрәпинен қандай да бир түрде шеклениўине жол қойылмайды.

Мәмлекетлик уйымлар мәмлекет зәрүрликлери ушын товарларды ислеп шығарыў (жумысларды орынлаў, хызметлерди көрсетиў) ҳәм жеткерип бериўге байланыслы буйыртпаларды исбилерменлик жумысы субъектлери арасында жайластырыў илажларын көреди. Мәмлекетлик сатып алыўлар бойынша таңлаўлар өткериўде басқа тең шараятларда киши исбилерменлик субъектлерине абзаллық бериледи.

Қарақалпақстан Республикасы Министрлер Кеңеси исбилерменлик жумысы субъектлериниң бақалы қағазлар базарына, шийки зат, айырым товарлар ҳәм хызметлер базарына кириўдиң өз алдына шәртлерин белгилеўи мүмкин.

27-статья. Фермер хэм дийқан хожалықтарының материаллық-техникалық ресурстары, туқымлық материаллар, нәллер хэм қасыл туқым маллардан еркін пайдаланыу кепилликлери

Фермер хэм дийқан хожалықтары материаллық-техникалық ресурстары, соның ишинде жанылғы майлау материаллары, от-жем, органикалық хэм минерал төгинлер базарларына еркін кириуде басқа хожалық жүргизиу субъектлери менен тең хуқықларға ийе.

Мәмлекетлик уйымлар, хожалық басқарыу уйымлары, пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымлары, фермер хэм дийқан хожалықтарының туқымлық материалларға, нәллерге, ауыл хожалық егинлерин зыянкеслер хэм кеселликлерден қорғау қуралларына, қасыл туқым малларға болған зәрүрликлерин тәмийинлеу бойынша шараятлар жаратып береді.

28-статья. Фермер хэм дийқан хожалықтарының суудан пайдаланыуын әмелге асырыу кепилликлери

Фермер хэм дийқан хожалықтары суудан пайдаланыуды оларға хызмет көрсетиуши суудан пайдаланыушылар бирлеспелери тәрeпинен белгиленетуғын суу объектлеринен ҳәр жылғы суу алыу лимитлери тийкарында басқа ауыл хожалығы кәрханалары менен тең хуқықларда әмелге асырады.

Фермер хэм дийқан хожалықтары ушын суу объектлеринен суу алыу лимитлери олардың келисимисиз өзгертилиуи мүмкин емес, дереклердин сууы кемейген жағдайлар буған кирмейди.

Фермер хэм дийқан хожалықтарының суудан пайдаланыу хуқықын мәмлекетлик уйымлар тәрeпинен шеклеуге тек ғана нызамшылықта белгиленген жағдайларда жол қойылады.

29-статья. Исбилерменлик субъектлериниң кредит ресурстарынан пайдаланыу кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери кредит ресурстарынан пайдаланыуда нызамшылыққа мууапық тең хуқықларға ийе.

Бюджеттен тысқары қорлар қаржыларынан исбилерменлик жумысының үстемлик бағдарларын рауажландырыуға, соның ишинде киши исбилерменлик субъектлериниң дийқан хэм фермер хожалықтарының дәслепки (басланғыш) капиталын қәлиплестириуға ажыратылатуғын кредитлерин пайдаланғанлығы ушын мәмлекет тәрeпинен жеңилликли процент ставкалары белгиленуи мүмкин.

Мәмлекет исбилерменлик жумысы субъектлерин жеңилликли кредитлеуди әмелге асырыушы коммерциялық банклерге қолайлы жағдайлар жаратыуы мүмкин.

Банклар киши исбилерменлик субъектлерине кредит бериуге кредиттиң улыўма суммасында қарыз алыўшының гиреў тәмийнатын рәсмийлестириуге байланыслы шығынларын есапқа алыў ҳуқықына ийе.

30-статья. Исбилерменлик субъектлериниң мәлимлемеден пайдаланыў кепилликлери

Мәмлекетлик уйымлар, олардың лаўазымлы шахслары исбилерменлик жумысы субъектлерине усы субъектлердиң ҳуқықлары ҳәм нызамлы мәплерине тийисли нызам актлери, хўжетлер, қарарлар ҳәм басқа да материаллар менен танысыў имканиятын тәмийинлеўи шәрт. Мәлимлемеден пайдаланыў нызам хўжетлерин ҳәм тийисли материалларды ғалаба хабар қуралларында, соның ишинде интернет жәхән мәлимлеме тармағы арқалы мәмлекетлик уйымлардың рәсмий веб-сайтларында жәриялаў ҳәм тарқатыў жолы менен тәмийинленеди.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң ҳуқықлары ҳәм нызамлы мәплерине тийисли мәлимлеме бийпул бериледи. Басқа мәлимлемелерди бергенлиги ушын белгиленген тәртипте ҳақы өндирилиўи мүмкин.

Мәмлекетлик статистика уйымлары ҳәмме еркин пайдаланыўи мүмкин болған статистика мәлимлемеси турақлы рәўиште жәрияланып барылыўын тәмийинлейди.

Исбилерменлик субъектлерине жаңа кәрханалар қурыў ушын берилип атырған жер участкаларының, сондай-ақ, реализация етиў ҳәм ижараға бериў ушын усынылып атырған қурылысы тамамланбаған объектлердиң, бос жатқан ҳәм нәтийжели пайдаланылмай атырған имаратлар ҳәм қурылмалардың дизими тийисли мәмлекетлик уйымлар тәрәпинен ғалаба хабар қуралларында, соның ишинде интернет жәхән мәлимлеме тармағы арқалы өз рәсмий веб-сайтларында турақлы рәўиште жәрияланып барылыўи тәмийинленеди.

31-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң мүрәжатларын қарап шығыў кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлери мәмлекетлик уйымларға ямаса хожалық басқарыў уйымларына арзалар, усыныслар ҳәм шағымлар менен мүрәжат етиў ҳуқықына ийе. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң арзалары, усыныслары ҳәм шағымлары оларда қойылған мәселелерди шешиўге ўәкилликли болған мәмлекетлик уйымға ямаса хожалық басқарыў уйымына тиккелей яки бойсыныў тәртибинде жоқары турыўшы уйымға бериледи.

Мүрәжатларда юридикалық шахс болған исбилерменлик субъектиниң толық фирма атамасы, жайласқан жери (почта мәнзили) ямаса физикалық шахс болған исбилерменлик субъектиниң фамилиясы, аты, әкесиниң аты, жасаў орны (мәнзили) көрсетилиўи, сондай-ақ, арзаның усыныстың ямаса шағымның әҳмийети баян етилиўи керек. Жазба мүрәжатлар юридикалық шахс болған исбилерменлик субъекти ўәкилликли шахсының имзасы менен ямаса физикалық

шах болған исбилерменлик субъектиниң имзасы менен тастыйықланған болыуы керек. Исбилерменлик субъектлериниң электрон формада усынылған мүрәжатлары исбилерменлик субъектиниң электрон цифралы имзасы менен тастыйықланады.

Исбилерменлик субъектлериниң мүрәжатлары әлбетте қабыл етилиуи хәм қарап шығылыуы керек, усы статьяның екинши бөлиминде нәзерде тутылған талапларға жууап бермейтуғын мүрәжатлар буған кирмейди. Исбилерменлик субъектлериниң усы статьяның екинши бөлиминде нәзерде тутылған талапларға жууап бермейтуғын мүрәжатлары аноним деп есапланады хәм қарап шығылмайды.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң усыныслары мәмлекетлик уйымға ямаса хожалық басқарыу уйымына келип түскен күннен баслап бир айға шекем болған мүддетте қарап шығылады, қосымша үйрениуи талап ететуғын усыныслар буннан тысқары болып, бул ҳаққында усыныс киргизген исбилерменлик жумысы субъектине он күн мүддет ишинде мәлим етиледи. Арзалар ямаса шағымлар мәселениң мазмунына қарай шешиуи шәрт болған мәмлекетлик уйымға ямаса хожалық басқарыу уйымына келип түскен күннен баслап бир айға шекем болған мүддетте, қосымша үйрениуи хәм тексерииуи талап етпейтуғынлары болса, он бес күннен кешиктирмей қарап шығылады.

Арзаны ямаса шағымды қарап шығыу ушын тексерииу өткериу, қосымша материалларды талап етип алыу ямаса басқа илажлар көриу зәрүр болған жағдайларда, арзаны ямаса шағымды қарап шығыу мүддетлери тийисли мәмлекетлик уйым ямаса хожалық басқарыу уйымы басшысы тәрепинен қағыйдадан тысқары түрде ең көби бир айға узайтырылыуы мүмкин болып, бул ҳаққында арза ямаса шағым берген исбилерменлик жумысы субъектине мәлим етиледи.

Мәмлекетлик уйымлар хәм хожалық басқарыу уйымлары тәрепинен интернет жәхән мәлимлеме тармағында исбилерменлик субъектлерине мәмлекетлик уйымлардың ямаса хожалық басқарыу уйымларының нызамсыз қарарлары, олардың лауазымлы шахсларының нызамсыз хәрекетлери (хәрекетсизлиги) үстинен шағым бериу имканиятын бериуи турақлы рәуиште жаңалап барылатуғын бет жаратылады.

32-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлери мүлкиниң национализация, конфискация хәм реквизиция етилмеуи кепилликлери

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң мүлки национализация хәм конфискация етилмейди, нызамда нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

Исбилерменлик жумысы субъектлериниң мүлки реквизиция етилмейди, тәбийий апатшылықлар, авариялар, эпидемиялар, эпизоотиялар хәм айрықша түрдеги басқа да жағдайлар буған кирмейди, онда меншик ийесине реквизиция етилип атырған мүлктиң баҳасы төленеди. Реквизиция ҳаққындағы шешим

мәмлекетлик ҳәкимият уйымы тәрәпинен нызамшылықта белгиленген тәртипте хәм шәртлерде қабыл етиледі.

Исбилерменлик жумысы субъектлери национализация, конфискация хәм реквизиция етиў ҳаққындағы шешим бойынша суд тәртибинде шағым етиў ҳуқықына ийе.

33-статья. Фирманың атамасынан, товар белгисинен (хызмет көрсетиў белгисинен) пайдаланыў кепилликлери

Юридикалық шахс болған исбилерменлик жумысы субъекти фирма атамасына болған ҳуқыққа ийе болып, бул атаманы оның өзи ғәрезсиз рәўиште белгилейди хәм өз шөлкемлестириў ҳужжетлеринде көрсетеди.

Шөлкемлестириў ҳужжетлеринде көрсетилген фирма атамасына болған ҳуқық исбилерменлик жумысы субъекти мәмлекетлик дизимнен өткерилген ўақыттан баслап пайда болады.

Исбилерменлик жумысы субъектлери бурын дизимнен өткерилген фирманың атамасына жүдә уқсас болып, тийисли исбилерменлик субъектлерин бир деп есапқа алып келиўи мүмкин болған фирманың атамасы дизимге алыныўы мүмкин емес.

Товар белгисинен (хызмет көрсетиў белгисинен) пайдаланыў ҳуқықы оның дизимге алынғанлығы тийкарында бериледи. Товар белгиси (хызмет көрсетиў белгиси юридикалық ямаса физикалық шахс болған исбилерменлик жумысы субъекти атына дизимнен өткерилиўи мүмкин).

Фирманың атамасынан, товар белгисинен (хызмет көрсетиў белгисинен) пайдаланыў, оларға өзгерислер хәм қосымшалар киргизиўге болған толық ҳуқық усы атама хәм белги ийесине тийисли болады.

Фирманың атамасынан, товар белгисин (хызмет көрсетиў белгисин) басып шығарғанда, көпшилик арасында атқарғанда ямаса олардан басқа тәризде пайдаланғанда фирма атамасының, товар белгисиниң (хызмет көрсетиў белгисинин) өзине де, олардың белгилерине де қандайда бир өзгерислер киргизиўге тек ғана олардың ийесиниң келисими менен жол қойылады.

Фирманың атамасына, товар белгисине (хызмет көрсетиў белгисине) қол қатылмаслыққа болған ҳуқық фирманың атамасы, товар белгиси (хызмет көрсетиў белгиси) ийесине тийисли болады.

Фирманың атамасынан, товар белгисинен (хызмет көрсетиў белгисинен) пайдаланыў ҳуқықы олардың ийеси тәрәпинен басқа шахсқа нызам ҳужжетлерине муўапық олардың арасында дүзилген лицензия шәртнамасы ямаса комплекси исбилерменлик лицензиясы шәртнамасы тийкарында берилиўи мүмкин.

34-статья. Исбилерменлик жумысына араласпау кепилликтери

Мәмлекетлик уйымлар хәм олардың лаўазымлы шахслары исбилерменлик жумысы субъектлериниң нызамшылыққа муўапық әмелге асырылып атырған жумысына араласыўға ҳақылы емес.

Егер мәмлекетлик уйымлар хәм олардың лаўазымлы шахслары исбилерменлик жумысы субъектлериниң жумысында нызам хўжетлери бузылғанлығын анықласа, олар өз ўәкилликтери шеңберинде хәм белгили бир қағыйдабузарлықты сапластырыўға тиккелей байланыслы илажларды көриўи мүмкин.

Мәмлекетлик уйымлардың, басқа шөлкемлердиң хәм олардың лаўазымлы шахсларының банклер жумысына, сондай-ақ, банклердиң филиаллары баслықларын тайынлаўға араласыўы, банк қаржылары есабынан түрли төлемлери хәм усламалар (бадал) талап етиўи қадаған етиледі. Хуқық қорғаў хәм қадағалаўшы уйымлардың банклер кредит портфели хәм активлерин қәлиплестириў менен байланыслы исбилерменлик тәўекелшиликлерин басқарыў бойынша банклер жумысына араласыў қадаған етиледі.

Мәмлекетлик уйымлар хәм олардың лаўазымлы шахслары тәртип бузыўшылық орын алыўы фактинен исбилерменлик жумысы субъектлериниң нызамлы жумысына араласыў ямаса оны шеклеў ушын тийкар сыпатында пайдаланыўы мүмкин емес.

Мәмлекетлик уйымлар, басқа да шөлкемлер хәм олардың лаўазымлы шахслары, дийқан хәм фермер хожалықларының исбилерменлик жумысына, соның ишинде усы хожалықлардың агротехника усылларын, жетистирилетуғын өним түрин таңлаўына, усы өнимниң баҳасын хәм сатыў бағдарын белгилиў жумысларына араласыўға ҳақылы емес, мәмлекет зәрүрликлери ушын сатып алыў жағдайлары буған кирмейди.

IV-БАП. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң хуқықларын қорғаў

35-статья. Исбилерменлик жумысы субъектиниң искерлик абыройын қорғаў

Исбилерменлик жумысы субъекти өз искерлик абыройына зыян тийгизетуғын мағлыўматлардың, егер бундай мағлыўматларды тарқатқан шахс олардың ҳақыйқатқа дурыс келиўин дәлийллей алмаса, бийкарланыўын суд арқалы талап етиўге ҳақылы.

Егер исбилерменлик жумысы субъектиниң искерлик абыройына зыян келтиретуғын мағлыўматлар ғалаба хабар қуралларында тарқатылған болса, бул мағлыўматларды бийкарлаў усы ғалаба хабар қуралларында тарқатылған болса, бул мағлыўматларды бийкарлаў усы ғалаба хабар қуралларында берилиўи шәрт. Егер бундай мағлыўматлар шөлкемнен алынған хўжетте бар болса, бундай

хүжжет алмастырылыуы ямаса шақырып алыныуы керек. Басқа жағдайларда бийкарлау тәртиби суд тәрeпинен белгиленеди.

Исбилерменлик жумысы субъекти өзиниң искерлик абыройына зыян келтиретуғын мағлыұматлар тарқатылғанда, бундай мағлыұматлар бийкар етилиуи менен бир қатарда олардың тарқатылыуы ақыбетинде келтирилген зыянның орны өтелиуин хәм руұхый зыян компенсация етилиуин талап етиуге ҳақылы.

36-статья. Интеллектуал жумыс нәтийжелерин қорғау

Исбилерменлик жумысы субъектиниң объектив билдирилген интеллектуал жумысының нәтийжелерине хәм оның өзине тән қуралларына (фирма атамасы, товар белгиси, хызмет көрсетиу белгиси хәм басқаларға) болған толық хуқықы нызам менен қорғалады хәм мәмлекет тәрeпинен қорғалады.

Толық хуқықлар объектлери болған интеллектуал жумыс нәтийжелери хәм индивидуалластыруу қуралларынан үшінши тәрeплер тек ғана хуқық ийесиниң келисими менен пайдаланыуы мүмкин.

37-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлериниң коммерциялық сыры хәм жәрияланбаған мәлимлемесин қорғау

Коммерциялық сыр болған, үшінши тәрeплерге мәлим болмаған мәлимлеме (жәрияланбаған мәлимлеме) үшінши тәрeплерге мәлим емеслиги себепли хақықый ямаса потенциал коммерциялық бағаға ийе болған, нызам тийкарында оннан еркин пайдалана алыу мүмкин болмаған хәм мәлимлемениң ийеси оның қупыялығын қорғау ушын илажларды көрген жағдайда қорғалады.

Жәрияланбаған мәлимлемени нызамсыз пайдаланыудан қорғау хуқықы бул мәлимлемеге байланыслы бирде-бир рәсмиятшылықты орынлаудан (оны мәмлекетлик дизимнен өткерий, гүуалық алыу хәм басқалардан) байланыссыз ҳалда пайда болады.

Жәрияланбаған мәлимлемени қорғау қәделери нызамға мууапық хызмет ямаса коммерциялық сыр бола алмайтуғын мағлыұматларға (мәмлекетлик дизимнен өткерилиуи керек болған юридикалық тәрeплер хаққындағы мүлке болған хуқықлар хәм мүлк бойынша дүзилген келисимлер хаққындағы мағлыұматларға, мәмлекетлик статистика есабаты сыпатында тапсырылыуы керек болған мағлыұматларға хәм басқа да мағлыұматларға) қаратылып пайдаланылады.

Жәрияланбаған мәлимлемени нызамлы тийкарларсыз алған ямаса тарқатқан, сондай-ақ оннан пайдаланып атырған адам мәлимлемеден нызамсыз пайдаланғанлығы ақыбетинде усы мәлимлемениң нызамлы ийесине келтирилген зәлелдиң орнын өтеуи шәрт.

Жәрияланбаған мәлимлеме мазмунын қурайтуғын мәлимлемелерди ғәрезсиз рәуиште хәм нызамлы тәризде алған адам бул мағлыұматлардан, тийисли жәрияланбаған мәлимлеме ийесиниң хуқықларынан бийғәрез пайдаланыуға хақылы хәм бундай пайдаланғанлығы ушын оның алдында жууап бермейди.

38-статья. Исбилерменлик жумысы субъектлерине келтирилген зәлелдің орнын өтеу

Исбилерменлик жумысы субъектлерине келтирилген зәлелдің орны бул зәлелди келтирген адам тәрәпинен толық көлемде, соның ишинде жиберип қойған пайданы қосып өтелиуи тийис. Зәлел келтириуши болмаған шахстың мойнына нызам менен зәлелдің орнын өтеу миннетлемеси жүклениуи мүмкин.

Мәмлекетлик уйымлардың, пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымларының нызамға қайшы келетуғын қарарлары ямаса олардың лауазымлы шахсларының хәрекетлери (хәрекетсизлиги), соның ишинде мәмлекетлик уйым ямаса пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымы тәрәпинен нызам хұжжетлерине мууапық болмаған хұжжет қабыл етилиуи нәтийжесинде исбилерменлик жумысы субъектине келтирилген зыянның орны мәмлекет тәрәпинен ямаса пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымы тәрәпинен судтың шешими тийкарында өтелиуи керек. Мәмлекетлик уйымлардың, пуқаралардың өзин-өзи басқарыу уйымларының лауазымлы шахсларының айыбы менен келтирилген зыянның орнын өтеу судтың шешими менен усы лауазымлы шахсларға жүклениуи мүмкин.

39-статья. Исбилерменлик субъектлери жумысын тексеріулерди шеклеу

Исбилерменлик субъектлеринің жумысын тексеріулер қадағалаушы уйымлардың жумысын мууапықластырыу бойынша арнаулы ўәкилликли уйымның қарарына мууапық қадағалаушы уйымлар тәрәпинен жобалы тәртипте ең көби менен жылына бир мәрте әмелге асырылыуы мүмкин, жеке кәрханалар хәм усы статьяның екинши–алтыншы бөлимлеринде нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

Белгиленген нормалар хәм қағыйдаларға өз ўақтында хәм толық көлемде бойсыныушы исбилерменлик субъектлеринің жумысын тексеріулер қадағалаушы уйымлар тәрәпинен ең көби менен еки жылда бир мәрте әмелге асырылады, усы статьяда нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

Жеке кәрханалардың жумысын тексеріу қадағалаушы уйымлар тәрәпинен ең көби менен еки жылда бир мәрте, белгиленген тәртипте әмелге асырылыуы мүмкин, нызамшылықта нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди.

Жеке банк хәм басқада жеке финанс институтларының финанс-хожалық жумысын жобалы тексеріулер бес жылда көби менен бир мәрте, киши исбилерменлик субъектлери хәм фермер хожалықларының финанс-хожалық жумысын жобалы тексеріулер төрт жылда көби менен бир мәрте, басқа исбилерменлик субъектлеринің финанс-хожалық жумысын жобалы тексеріулер үш жылда көби менен бир мәрте әмелге асырылады. *(ҚР ЖК 27.06.2014-ж. 209/XV-санлы Қарарына тийкар өзгерислер киритилген)*

Жаңадан шөлкемлестирілген киши исбилерменлик субъектлери хәм фермер хожалықларының финанс–хожалық жумысы, олар мәмлекетлик дизимнен өткерилген күннен баслап үш жыл дауамында жобалы тексеріуден

өткерилмейди, усы статьяның алтыншы бөлиминде нәзерде тутылған жағдайлар бұған кирмейди.

Акциз төленетуғын товарлар ислеп шығарушы жаңадан шөлкемлестирілген киши исбилерменлик субъектлери хәм фермер хожалықларының финанс-хожалық жумысы, сондай-ақ, киши исбилерменлик субъектлери хәм фермер хожалықларының бюджет қаржылары хәм орайластырылған қаржылар хәмде ресурслардан белгиленген мақсетте пайдаланыуға байланыслы финанс-хожалық жумысы олар мәмлекетлик дизимнен өткерилген пайыттан баслап дәслепки еки жыл дауамында жобалы тексеріулерден өткерилмейди.

Исбилерменлик субъектлериниң жумысын тексеріулерден өткеріу мүддетлери отыз календарьлық күннен аспауы тийис. Айрықша жағдайларда бул мүддет қадағалаушы уйымлардың жумысын мууапықластырыу бойынша арнаулы ўакиликке ийе уйымның шешимине мууапық узайтылыуы мүмкин, бунда усы қағыйда киши исбилерменлик субъектлерине қатнаслы қолланылыуы мүмкин емес.

Қадағалаушы уйым жобалы тексеріу өткеріудиң басланыуы хаққында тексеріуди өткеріу басланыудан кеминде отыз календарьлық күн алдын исбилерменлик субъектин тексеріуден өткеріу мүддетлери хәм предметин көрсеткен ҳалда жазба түрде хабардар етиуи шәрт.

Исбилерменлик субъектлериниң финанс-хожалық жумысын тексеріулер белгиленген тәртипте тек ғана мәмлекетлик салық хызмети уйымлары тәрепинен, олар тексеріулер дауамында салық хәм валютаға байланыслы жынаятлар белгилерин анықлаған жағдайда болса, Өзбекстан Республикасы Бас Прокуратурасы жанындағы салық, валютаға байланыслы жынаятларға хәм жынайый дәрәматларды легалластырыуға қарсы гүресиу департаменти тәрепинен әмелге асырылады.

Исбилерменлик субъекти белгиленген тәртипте усынған финанс хәм салық есабатын, сондай-ақ, исбилерменлик субъектиниң жумысы хаққында мәмлекетлик салық хызмети уйымында бар болған басқа да хўжетлерди үйрениу хәм анализлеу тийкарында өткерилетуғын камерал қадағалау нәтийжелери бойынша қағыйдабузарлықлар анықланған жағдайларда ғана мәмлекетлик салық хызмети уйымлары исбилерменлик субъектлериниң финанс-хожалық жумысын тексеріу басламасы менен шығыуы мүмкин.

Өткерилип атырған тексеріулер исбилерменлик субъектлериниң жумыс алып барыуына тосқынлық етпеуи керек.

Исбилерменлик жумысы субъектлери бирлеспелериниң ағзасы болған исбилерменлик субъектлериниң жумысын тексеріулер, исбилерменлик жумысы субъектлери сорауы бойынша усы бирлеспелер ўакиллериниң қатнасында әмелге асырылыуы мүмкин.

Базарлар, саўда комплекслери аймақларындағы хәм оларға тутасқан, автотранспорт қуралларын ўақытша сақлаў орынларындағы исбилерменлик субъектлери жумысын бир мәртелик жыйым, ижара ҳақы толық түсиўи хәм олардың тапсырылыўы есапқа алыныўы фискал есте сақлаў қадағалаў-касса машиналарынан, төлемлерди пластик карточкалар тийкарында қабыл етиў бойынша есапласыў терминалларынан пайдаланылыўы, сондай-ақ, саўда хәм хызмет көрсетиў қағыйдаларына бойсынылыўы бойынша қысқа мүддетли тексерийлер мәмлекетлик салық хызмети уйымларының тек ғана нызам хўжетлеринде ўәкилик берилген бөлимлери тәрепинен усы бөлимлер баслықларының буйрықлары тийкарында өткерилип, кейин ала бул ҳаққында қадағалаўшы уйымлар жумысын муўапықластырыў бойынша арнаўлы ўәкилликли уйым ямаса оның тийисли аймақлық бөлими қысқа мүддетли тексерий өткерилген күннен баслап бир жумыс күни ишинде хабардар етиледди.

Қозғатылған жынаят исиниң бар болыўы прокуратура ишки ислер хәм Өзбекстан Республикасы Милиий қәўипсизлик хызмети уйымлары тәрепинен исбилерменлик жумысы субъектлериниң жумысын тексерийлерден өткерий ушын тийкар болады. Бунда исбилерменлик жумысы субъектиниң тек ғана қозғатылған жынаят исине байланыслы жумысы ғана тексерийге қамтылыўы мүмкин, бул ҳаққында тексерий тайынланғанлығы туўралы қарарда көрсетилген болыўы керек.

Исбилерменлик жумысы субъектлери тексерий өткерий ушын тийкарға ийе болмаған шахслардың тексерий өткерийине жол қоймаў, хуқық қорғаў хәм қадағалаў уйымларының ўәкиллигине кирмейтуғын мәселелер бойынша олардың талапларын орынламаў хәм тексерий предметине байланыслы болмаған материаллар менен оларды таныстырмаў хуқықына ийе.

Тексерийлер нәтийжелери акт (мағлыўматнама) пенен рәсмийлестирилип, тексерий тамамланған күни оның бир нусқасы тексерилип атырған исбилерменлик жумысы субъектинде қалады.

40-статья. Исбилерменлик субъектлерине материаллық санкциялар қолланылмаўы

Исбилерменлик субъектлери қадағалаў уйымларының тексерийлер нәтийжелери бойынша көрсетпелерин орынлаған, сондай-ақ келтирилген зәледдиң орнын белгиленген мүддетлерде хәм толық көлемде ықтыярлы рәўиште қаплаған, соның ишинде пеня төлеген жағдайда, оларға материаллық санкциялар қолланылмайды. Усы норма товарларды (жумысларды, хызметлерди) реализация етиўден алынған түсимди жасырыў (кемейтиў) хәм кирис етилмеген товарларды сақлаў, фискал есте сақлаўшы қадағалаў-касса машиналарының қолланыўы тәртибин бузыў, сондай-ақ, жумыс пенен лицензиясыз шуғылланыў жағдайларына қолланылмайды.

41-статья. Исбилерменлик субъектлериниң жумысын тексеріулерди әмелге асырып атырған лаўазымлы шахсларға қойылатуғын талаптар

Исбилерменлик субъектлериниң жумысын тексеріу қадағалаўшы хәм хуқық қорғау уйымларының лаўазымлы шахслары тәрәпинен әмелге асырылады.

Қадағалаўшы уйымлардың лаўазымлы шахслары исбилерменлик жумысы субъектлериниң жумысын тексеріуге кирисиуге усы шахсларда қадағалаўшы уйымлар жумысын муўапықластырыу бойынша арнаўлы ўәкилликли уйым тәрәпинен тастыйықланған тексеріуди өткеріу жобасынан көширме ямаса жобадан тысқары яки альтернатив тексеріу өткеріу ҳаққында усы уйым тәрәпинен қабыл етилген қарардың көширме нусқасы, сондай-ақ, қадағалаўшы уйымның тексеріу мақсетлери, қадағалаўшы уйымның тексеріуши лаўазымлы шахслар қурамы хәм тексеріуди өткеріу мүддетлери көрсетилген буйрығының нусқасы, тексеріуши лаўазымлы шахслардың тексеріулер өткеріуге рухсат берилгенлиги ҳаққындағы арнаўлы гүўалығы хәмде жеке гүўалықлары болған жағдайда жол қойылады.

Исбилерменлик субъектлериниң жумысы тексерилип атырғанда қадағалаўшы хәм хуқық қорғау уйымларының лаўазымлы шахслары тексеріулерди дизимге алыу китабына нызамшылықта белгиленген тәртипте тийисли жазыуды киргизеди.

Хуқық қорғау хәм қадағалаўшы уйымлардың лаўазымлы шахслары исбилерменлик субъектлериниң жумысын тексеріу пайытында исбилерменлик субъектлериниң коммерциялық сыры, хызмет сыры хәм нызам менен қорғалатуғын басқа да сырлары, сондай-ақ, жәрияланбаған мағлыўматы сыр сақланыўын тәмийинлеуи шәрт.

42-статья. Исбилерменлик субъектлерине хуқықый тәсир етиу шараларын қолланыу

Нызам хұжетлеринде нәзерде тутылған жағдайларда исбилерменлик субъектлерине хуқықый тәсир етиу шаралары қолланылады. Бунда исбилерменлик субъектлерине төмендеги хуқықый тәсир шаралары тек ғана суд тәртибинде қолланылады:

жумысты сапластырыу;

қоршап турған тәбийий орталыққа зыянлы тәсир етип атырған объектлердиң жумысын сапластырыу хәм (ямаса) қайта қәнигелестириу;

жумысты шеклеу, тоқтатып қойыу хәм қадаған етиу (буған айрықша жағдайлар, эпидемиялар хәмде пуқаралардың өмири хәм денсаўлығы ушын басқа реал қәуип пайда болыўының алдын алыу менен байланыслы ҳалда он ис күнинен көп болмаған мүддетке шеклеу, тоқтатып қойыу жағдайлары кирмейди);

банклердеги есап бетлери бойынша операцияларды тоқтатып қойыу (нызамда нәзерде тутылған жағдайлар буған кирмейди);

финанс санкцияларын қолланыў (буған салықлар ҳәм басқа да мәжбүрий төлемлерди төлеў, мүддети өткерип жиберилгенлиги ушын пеня есаплап шығарыў, сондай-ақ шөлкемниң ямаса пуқараның жол қойылған хуқықбузарлықтағы айыбын мойынлағанлығы ҳәм финанс санкциялары суммаларын ықтыярлы түрде төлеген жағдайлар кирмейди);

хуқықбузарлық предметлерин мәмлекет пайдасына өткерий;

исбилерменлик жумысының айырым түрлери менен шуғылланыў ушын берилген лицензиялардың (рухсатнамалардың) ҳәрекет етиўин он ис күнинен көп болған мүддетке тоқтатып қойыў яки оның ҳәрекет етиўин сапластырыў ҳәм лицензияны (рухсатнаманы) бийкарлаў, Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети ҳәм Өзбекстан Республикасы Орайлық банки тәрәпинен берилетуғын лицензиялар (рухсатнамалар) буған кирмейди.

V-БАП. ИСБИЛЕРМЕНЛИК ЖУМЫСЫНЫҢ МӘМЛЕКЕТ ТӘРЕПИНЕН ҚОЛЛАП-ҚУЎАТЛАНЫҰЫ

43-статья. Мәмлекетлик басқарыў уйымларының исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў тараўындағы ўәкиликлери

Мәмлекетлик басқарыў уйымлары өз ўәкиликлери шеклеринде:

исбилерменликти раўажландырыўдың мәмлекетлик бағдарламасын ислеп шығады ҳәм әмелге асырады;

исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққындағы нызам актлерине бойсыныў ҳәм исбилерменлик жумысының раўажландырылыўы үстинен мониторингти әмелге асырады, орын алған машқалаларды үйренеди ҳәм исбилерменликтің хуқықы кепилликлерин беқкемлеўге қаратылған нормативлик-хуқықы хўжетлерди жетилистириў бойынша усыныслар киргизеди;

исбилерменлик жумысы субъектлериниң хуқықлары ҳәм нызамлы мәплери қорғалыўын тәмийинлейди;

исбилерменлик жумысы субъектлерине финансылық, материаллық-техникалық ҳәм мәлимлеме ресурсларынан еркин пайдаланыўда көмеклеседи;

исбилерменлик жумысы субъектлерине өз товарларын (жумысларын, хызметлерин) сыртқы ҳәм ишки базарларда реализация етиўде, соның ишинде исбилерменлик жумысы субъектлерин мәмлекетлик сатып алыўларды әмелге асырыў процессине тартыў ҳәм олардың өнимлерин өткерий бойынша қәнигелестирилген шөлкемлер дүзиў жолы менен көмеклеседи;

исбилерменлик жумысы субъектлери арасында мәлимлеме ҳәм түсиник жумысларын, консалтинг, лизинг, қамсызландырыў ҳәм басқа да хызметлер системасы раўажландырылыўын шөлкемлестиреди;

исбилерменлик жумысы субъектлерине кадрларды таярлаўда, қайта таярлаўда ҳәм олардың қәнигелигин арттырыўда жәрдем көрсетеди.

Мәмлекетлик басқарыў уйымлары нызам хўжжетлерине муўапық исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў тараўында басқада ўәкиликлерди әмелге асырыўы мүмкин.

44-статья. Жергиликли мәмлекетлик ҳәкимият уйымларының исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў саласындағы ўәкиликлери

Жергиликли мәмлекетлик ҳәкимият уйымлары өз ўәкиликлери шеңберинде:

исбилерменликти раўажландырыўдың аймақлық бағдарламасын ислеп шығады ҳәм әмелге асырады;

исбилерменлик субъектлериниң жумысын қорғаўдың қосымша кепилликлери ҳәм илажларын белгилейди;

нызам хўжжетлерине муўапық жергиликли салықлар бойынша жеңилликлерди белгилейди;

Жергиликли мәмлекетлик ҳәкимият уйымлары нызам хўжжетлерине муўапық исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў саласында басқа да ўәкиликлерди әмелге асырыўы мүмкин.

45-статья. Исбилерменликти раўажландырыўдың мәмлекет тәрәпинен хошаметлениўи

Исбилерменлик жумысын мәмлекет тәрәпинен хошаметлеў төмендеги жоллар менен әмелге асырылады:

исбилерменлик тараўына инвестицияларды (соның ишинде сырт ел инвестицияларын), заманагөй технологиялар ҳәм үскенелерди тартыў, сондай-ақ базар инфраструктурасы институтларын раўажландырыў ушын шараятлар жаратыў;

экспорт-импорт операциялары, халықаралық көргизбелер ҳәм ярмаркаларда, сыртқы экономикалық жумыс тараўындағы бағдарламалар ҳәм жойбарларды әмелге асырыўда исбилерменлик жумысы субъектлериниң қатнасыўын кеңейтиў илажларын көриў;

исбилерменлик жумысы субъектлери нәтийжели жумыс жүргизиўи ушын оларды зәрүрли хуқықый, экономикалық, статистикалық, өндириллик-технологиялық, илимий-техникалық ҳәм басқа да мәлимлемелер менен тәмийинлеў;

салықлар, басқа мәжбүрий төлемлер ҳәм тарифлер бойынша жеңилликлер ҳәм преференциялар белгилеў.

Исбилерменлик жумысын мәмлекет тәрәпинен хошаметлеў нызамшылыққа муўапық басқа усыллар менен де әмелге асырылыўы мүмкин.

46-статья. Исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў фондлары

Исбилерменлик жумысын қоллап-қуўатлаў хәм хошаметлеў мақсетинде нызамшылықта белгиленген тәртипте фондлар дүзилиўи мүмкин.

47-статья. Киши хәм жеке исбилерменлик субъектлерине энергия тәмийнаты дерегинен пайдаланыўдағы жеңилликлер

Аўылхожалығы товарларын ислеп шығарыўшылар ушын энергия дереклери бойынша белгиленген жеңилликли тарифлер аўыллық орынларда жайласқан хәм жумыс жүргизип атырған киши хәм жеке исбилерменлик субъектлерине де қолланылады.

48-статья. Исбилерменлик жумысы ушын кадрларды таярлаўды мәмлекетлик қоллап-қуўатлаў

Мәмлекет исбилерменлик жумысы субъектлери кадрларын таярлаў, қайта таярлаў хәм маманлығын арттырыў системасы раўажландырылыўын тәмийинлейди.

Аўыллық орынлардағы исбилерменлик жумысы субъектлери кадрларын таярлаў, қайта таярлаў хәм маманлығын арттырыўды әмелге асырып атырған шөлкемлер нызамшылықта белгиленген тәртипте жеңилликлерден пайдаланады.

VI-БАП. ЖУЎМАҚЛАЎШЫ РЕЖЕЛЕР

49-статья. Исбилерменлик жумысы субъектин сапластырыў (жумысын тоқтатыў)

Юридикалық шахс болған исбилерменлик жумысы субъектин сапластырыў оның шөлкемлестириўшилеринің (қатнасыўшыларының) ямаса шөлкемлестириў хұжжетлери менен тийисли ўәкилик берилген юридикалық шахс уйымының шешимине ямаса судтың шешимине муўапық әмелге асырылады.

Исбилерменлик жумысы субъекти сапластырылып атырғанда боса қалып атырған хызметкерлерге нызамшылыққа муўапық хуқықлары хәм мәплерин сақлаў кепиллиги бериледи.

Физикалық шахс болған исбилерменлик субъектинің жумысын сапластырыў оның шешимине яки судтың шешимине муўапық әмелге асырылады.

Исбилерменлик субъекти оның сапластырылыўы (жумысы) тоқтатылыўы ҳаққындағы жазыў дизимнен өткерийўши уйымның тийисли мәмлекетлик реестрине киргизилгеннен кейин сапластырылған (жумысы тоқтатылған) болып есапланады.

Исбилерменлик субъектин сапластырыў (оның жумысын тоқтатыў) нызамшылықта белгиленген тәртипте әмелге асырылады.

50-статья. Мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқа да уйымлардың шешимлери, олардың лаўазымлы шахсларының ҳәрекетлери (ҳәрекетсизлиги) үстинен шағым етиў

Исбилерменлик субъектлери мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқа да уйымлардың Һызамсыз шешимлери, олардың лаўазымлы шахсларының Һызамсыз ҳәрекетлери (ҳәрекетсизлиги) үстинен өз қәлеўи бойынша бойсыныў тәртиби тийкарында жоқары уйымлар ямаса лаўазымлы шахсқа яки тиккелей судқа шағым етиў ҳуқықына ийе.

Бойсыныў тәртибинде жоқары турыўшы уйымға ямаса лаўазымлы шахсқа шағым берилгенлиги бундай шағымды судқа бериў ҳуқықын шеклемейди.

Исбилерменлик субъектлери мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқада уйымлардың шешимлери, олардың лаўазымлы шахсларының ҳәрекетлери (ҳәрекетсизлиги) үстинен исбилерменлик жумысын әмелге асырыўға байланыслы өз ҳуқықлары ҳәм Һызамлы мәплери бузылғанлығы ҳаққында судқа мүрәжат еткенде мәмлекетлик бажы төлеўден азат етиледі.

51-статья. Тартысларды шешіў

Исбилерменлик субъектлериниң жумысы тараўындағы тартыслар Һызамшылықта нәзерде тутылған тәртипте шешиледи.

52-статья. Исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққындағы Һызам актлерин бузғанлығы ушын жуўапкершилик

Исбилерменлик жумысы еркинлигиниң кепилликлери ҳаққындағы Һызам актлерин бузғанлықта айыплы шахслар белгиленген тәртипте жуўапкер болады.